การอภิปรายผลในการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักสงฆ์จังหวัดระยอง โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญ และน่าสนใจนำมาอภิปรายดังนี้

1. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักสงฆ์จังหวัดระยอง พบว่า มี 3 แนวทาง คือ แนวทางที่หนึ่ง การบริหารจัดการด้านสถานที่ แนวทางที่สอง การบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และแนวทางที่สาม การบริหารจัดการด้านการบริหารจัดการ ซึ่งหากบริหารจัดการทั้งสามด้านได้ดีจะส่งผลถึงคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดระยองด้วย ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ด้านการบริหารจัดการ ขาดการจัดทำสถิติและข้อมูลการปฏิบัติธรรม ขาดการประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง และการดูแลสถานที่ไม่ทั่วถึง ด้านวิทยากร มีจำนวนน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงและการทำกิจกรรมใช้เวลานานเกินไป ด้านสถานที่ ไม่ค่อยสะอาด ที่พักและห้องน้ำไม่เพียงพอ ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคือ ด้านการจัดการควรมีการจัดทำสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาต่อไป และมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ด้านวิทยากร ควรเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น และมีการจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้แก่วิทยากร ด้านสถานที่ ควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำและห้องพักให้เพียงพอกับผู้ปฏิบัติธรรม และดูแลเรื่องความสะอาดเพิ่มขึ้น

2. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักสงฆ์จังหวัดระยอง พบว่า มี 8 การพัฒนา แบ่งเป็น การพัฒนาผู้นำ อันได้แก่ เจ้าอาวาส และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม 3 ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และ ด้านการบริหารจัดการ และ 2) พัฒนาผู้เผยแผ่ศาสนา อันได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ และวิทยากร ในการเป็นผู้เผยแผ่ศาสนา 3 รูปแบบ คือ การแสดงธรรมเทศนา การบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม และการฝึกปฏิบัติธรรม การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พบว่าสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 มีจุดแข็งคือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปริยัติธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัด เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาวิธรหนึ่ง

3. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักสงฆ์จังหวัดระยอง พบว่า มี 8 การพัฒนา แบ่งเป็น การพัฒนาผู้นำ อันได้แก่ เจ้าอาวาส และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และพัฒนาผู้เผยแผ่พระศาสนา อันได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์และวิทยากร เพื่อให้เกิดคุณลักษณะอิทธิบาท 4 ได้แก่ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งพบว่าสามารถพัฒนาเจ้าอาวาส และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ในการบริหารจัดการ 3 ด้านได้ คือ ด้านสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการ